

# Skildring av Halland

*Återutgivning av text från 1883*

En gratis publikation från  
[e-boksbiblioteket.se](http://e-boksbiblioteket.se)

Skildring av Halland

– Återutgivning

av text från 1883

av Carl Georg Starbäck

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-345-6

Copyright © 2017 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.  
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: [www.e-boksbiblioteket.se](http://www.e-boksbiblioteket.se)

# Förord

I den här e-boken får du en historisk skildring av landskapet Halland från år 1883.

Du får framför allt läsa några spännande historiska anekdoter om kungar och de många krigen mot danskarna som avgjordes här.

Du får också veta att invånarna i Halland har ”godt förstånd”, ”tarflighet”, ”slapphet” och ett ”hämdlystet lynne”.

Märkligt nog skildras den svenska naturen som om författaren åkt i ett flygplan – trots att det ännu inte var uppfunnet. Det var troligen härifrån som Selma Lagerlöf fick idén att låta Nils Holgersson skildra landet genom att flyga på en gås.

Den här e-boken publicerades på sajten e-boksbiblioteket.se i januari 2017.

Texten publicerades ursprungligen år 1883 i boken ”Små berättelser om märkeliga orter i Sverige – Liten geografisk läsebok för barn och ungdom” med rubriken ”Halland”. Författare till texten är Carl Georg Starbäck (1828–1885).

I slutet av 1800-talet var historikern Carl Georg Starbäck en av landets mest kända författare. Han skrev framför allt populära böcker om historia men också romaner. Man kan säga att Starbäck var sin tids Herman Lindqvist eller Jan Guillou.

# Inledning: Sverige – från ovan

1 Om vi besluta oss för att företaga en resa genom vårt fädernesland för att se och lära känna något litet af dess natur och folk samt folkets seder och bruk inom olika landskap, så blir första frågan, huru vi bäst skola ställa till det så att vi på en gång kunna få en öfversigt öfver det hela och vinna kännedom om de märkeligaste enskildheterna. Jernvägarne och ångbåtarne äro förträffliga fortskaffningsmedel, men hafva det emot sig, att vi dels icke skulle kunna komma till många orter, dit vi nödvändig vilja, dels föra de oss antingen för fort eller ock blott utefter stränderna af det landskap, hvari vi för tillfället befinna oss. Att i våra tider färdas med häst och vagn eller till fots, skulle åter gå alldeles för långsamt, och alla dessa sätt att färdas skulle dessutom göra det alldeles omöjligt för oss att få en god öfversigt öfver det hela, något som för oss är af stor vigt.

Kunde vi därför skaffa oss en farkost, som vore så inrättad att den förde oss högt upp i rymden, men åter, när vi ville, sänkte sig ned med oss till den ort, som vi närmare ville lära känna, då vore våra önskningar uppfyllda. Om vi kunde komma så högt upp, att vi kunde se hela vårt land utbreda sig under oss liksom en vanlig karta, öfver hvilken vi efter behag foro fram och åter, då behöfde vi blott uppställa

för oss något rättesnöre att följa vid de besök, som vi här och der skulle göra, och så begifva oss på väg.

Ett sådant fortskaffningsmedel finnes emellertid på sätt och vis, ehuru man ännu icke hunnit få det så fullkomligt, att det uppfyller alla de anspråk, som man måste hafva på ett sådant. Det är luftballongen. Vi kunde ju antaga, att en sådan finnes, åt hvilken vi vågade anförtro oss!

Nå väl, stigen på och följ mig. I verkligheten kan man väl icke i luftballong stiga så högt, eller vår synförmåga sträcka sig så långt, att vi skulle kunna se hela vårt fosterland utbreddt för oss, som på en karta, men vi kunna ju antaga äfven detta.

2. Medan vi nu befinna oss uppe i höjden, skola vi först taga en öfverblick af landets utseende. Vi se då, huru genom hela den halfö, som bildar *Sverige* och *Norge*, löper en bergsrygg, ifrån hvilken landet sluttar åt ömse sidor. Det är *Kölen* eller *Seveberget*. Flera bergar synas utgå från denna bergsrygg både inåt Sverige och Norge, men de senare gå ända ut till hafvet och åtskilja från hvarandra de många hafs fjordarne, hvari Norges kust är sönderskuren; åt svenska sidan sänka sig deremot de glesa tvärryggarne allt mer, ju närmare de komma kusten, och utplattas slutligen alldeles samt försvinna.

Sådana fjordar, som i Norge, finnas icke på den svenska kusten, men deremot visar sig här utefter hela halföns längd ett lågland, hvars bördiga ängar och åkerfält tilltaga, ju längre man kommer söderut. På ett ställe, der vi se de stora sjöarna *Wenern*, *Wettern*, *Hjelmaren* och *Mälaren*, går detta lågland från *Östersjön* till *Skagerrack*, liksom ett bälte från landets ena kust till den andra. Skulle vi tänka oss, att hafvet

steg omkring 300 fot öfver sin nuvarande yta, så skulle det fylla hela detta låglandsbälte, och Sverige skulle då skilja sig i tvenne öar, hvilka bildades af den nämnda höglandstrakten och en annan, som ligger söder om detta låglandsbälte. Söder om detta lågland höjer sig nämligen det småländska höglandet, sluttande åt alla sidor. I en längst försvunnen tid har verkligen vattnet stått så högt, att detta lågland varit ett sund, som sammanbundit *Nordsjön* och *Östersjön*. Det hafva lärde män räknat ut.

Men stora och breda floder forssa inom höglanden i dalarnes djup och nedflyta till låglandet, och upp emot norden se vi bergens toppar glänsa hvita. Det är snön, som ligger der och som aldrig smälter, fast solen skiner aldrig så varm. Det är nämligen förhållandet, att ju högre man kommer upp öfver jorden, desto mer tilltager kölden, och på en viss höjd är den så stark, att snön aldrig smälter. Sådana fjäll finnas många utefter Kölen och in i Norge, men på den svenska sidan äro de färre. *Sulitelma* är ett sådant berg, som ligger på Kölen i nordligaste delen av riket. Något längre söderut midtför *Storsjön* i *Jemtland* se vi ett annat, som heter *Syltoppen*, och ännu sydligare mellan *Dalarnes* nordligaste spets och *Fämundsjön* i Norge ligger *Svuckufjäll*. Söder om detta berg finner man intet, som höjer sig ofvan snögränsen, förr än man kommer till *Alperna* i södra Europa.

# Skildring av Halland år 1883

*Den här texten publicerades ursprungligen år 1883 i boken "Små berättelser om märkeliga orter i Sverige – Liten geografisk läsebok för barn och ungdom" med rubriken "Halland". Författare till texten är Carl Georg Starbäck (1828–1885).*

**H**alland är det långa kustlandet vester om det småländska höglandet. Landskapet skiljes från Skåne genom den 587 fot höga *Hallandsåsen*, hvilken, liknande en fjällrygg af på sina ställen en mils bredd, sträcker sig i östlig riktning inåt Skåne, der den förlorar sig. Denna ås har sitt eget klimat. Under heta somrar är såden vanligen bäst på åsen, medan under våta somrar förhållandet är motsatt. Då det om vintern regnar i granskapet af åsen, snöar det vanligen uppå densamma, och man åker der på släde, medan nedanför åsen ingen snö finnes. Boken trivves förträffligt på denna ås, och bokskogarne utgöra densammas största prydnad. I dessa gömslen hafva en gång talrika band af snapphanar uppehållit sig.

Halland företer den största omvexling af jordytans former. Höga och bergiga trakter innesluta inom sin branta väggar dalar af den



högsta skönhet. Än möter man en ström, som våldsamt brusar utför klipporna, än en som tyst flyter fram till hafvet. De från höglandet utgående bergsträckningarne sänka sig något under sin fortsättning mot stranden, vidga sig småningom i mindre utgreningar och antaga omsider utseendet af slättland.

Halländingen utmärker sig i allmänhet genom godt förstånd och sedlighet samt för tarflighet, arbetsamhet och näringsflit. Enligt en gammal sägen skilja sig Halländingarne i tre klasser: den *slafviska*, den *sjelfständiga* och den *sjelfsvåldiga*. I södra Halland, der de flesta herregårdarne finnas, skulle man då hafva att söka den slafviska klassen. Här liksom öfver allt, der bönderna lyda under stora herregårdar, har hos dem utbildat sig en viss slapphet, såsom en följd af det större eller mindre förtryck, hvaruti de under århundraden hållits, ehuru i allmänhet de svenska frälsebönderna på långt när icke hafva haft en så olycklig benägenhet, som de danska. Den sjelfständiga klassen bebor det mellersta Halland, der få frälsegods finnas, och der bonden från äldsta tider lärt känna både sina rättigheter och skyldigheter. Det norra Hallands allmoge med sin tilltagsenhet, sitt hårda och stundom hämndlystna lynne skulle utgöra den sjelfsvåldiga klassen.

Samma omvexling, som vi funnit i landets natur, finna vi äfven i allmogens klädedrägt. Hvarje socken har något utmärkande i sin klädedrägt, som gör den igenkänd bland de andra. Medan man i norra delen finner den moderna fracken och utländska tygbyxor, ser man i den södra delen den hvita vadmalströjan och skinnbyxorna; och inom samma härad finnas några socknar, hvilkas befolkning begagnar långa fotsida rockar, medan andra begagna den korta sjömansjackan.

*Halmstad* heter detta landskaps förnämsta stad, som tillika är en

bland de ryktbaraste i Sverige för de många möten, som här egde rum under medeltiden. Staden har i allmänhet en vacker belägenhet och är på många ställen omgifven af de skönaste trakter; åt norr ligger en mängd trädgårdar, åt öster de med löfträd bevuxna stränderna af *Nissa-ån*, medan man söderut har en vidsträckt utsigt öfver hafvet. I Nissan drifver staden laxfiske. Staden är dock icke synnerligt gammal, icke äldre än 1300-talet, något som äfven är fallet med *Laholm* och *Falkenberg*, hvilka dock redan århundraden förut förekomma som köpstäder. *Warberg* och *Kongsbacka* voro ännu mot slutet af medeltiden hufvudsakligen befästade slott, hvaromkring köpingar så småningom uppstodo.

*Fyllebro* nära Halmstad är bekant sedan kriget med Danmark under *Carl XI*. Han vann här sin första seger i detta till en början på motgångar och olyckor så rika krig den 16 Augusti 1676.

*Skottorp*, en gård med särdeles vacker belägenhet i sydligaste delen af landskapet, har också ett minne från *Carl XI:s* tid. Sedan kriget var slutadt firade han här sitt bröllop med danska prinsessan *Ulrika Eleonora* den 6 Maj 1680. Det var konungens mening att fira bröllopet i Halmstad, man han säges hafva ändrat sin mening till följd af en strid om första rummet vid högtiden, som hotade att utbryta mellan danska och franska ministrarna. Han ställde därför så till att vid sista skjutsombytet till Skottorp alla hästarne upptogos för den kungliga svitens räkning, och när den franske ministern kom, var det för honom omöjligt att få några hästar, utan måste svälja sin harm och blifva der han var.

Nära Warberg i norra Halland ligger i *Svarterå* socken vid *Ätra-ån* byn *Axtorna*. Öfver ett vad i Ätran skulle danske härföraren *Daniel Ranzow* här gå öfver, men möttes af *Jakob Hästesko* med den svenska

hären, som kom för att hindra öfvergången. Det svenska fotfolket yrkade på strid och gifvande efter därför anföll Hästesko, men blef öfvergifven af det legda tyska rytteriet på båda flyglarna, så att oakadt all fotfolkets tapperhet segren blef tvifvelaktig. Detta tilldrog sig under det danska kriget på *Erik XIV:s* tid den 20 Oktober 1565.

Nordost ut från Warberg, helt nära gränsen till Westergötland, utbreder sig i *Skällinge* socken en stor slätt. Här står bredvid vägen en rostfläckig sten, som kallas *Christian Barnekows sten*. Den är ett minne från kriget med Danmark under *Gustaf II Adolf*. Några dagar efter olyckan vid Wittsjö i Skåne inträffade här en strid mellan konung *Christian* och hertig *Johan af Östergötland*. Konung *Christian* sjönk med sin häst ned i ett moras och hade varit förlorad, om icke *Barnekow* lemnat honom sin häst. *Barnekow* sjelf hoppade upp på den stora stenen, men föll för öfvermakten af de förföljande Svenskarne. Det infallande mörkret räddade Danskarne. "Hade dagen räckt ett par timmar längre, hade mina ögon fått se sin lust på mina och rikets fiender", — sade hertig *Johan* sedan vid en middagsmåltid, der äfven mästern *Sylvester Phrygius* som mötte *Gustaf Adolf* utanför Göteborg, var närvarande.

# Viktiga ord och personer

## **Barnekow, Christian.**

[1556–1612] Dansk adelsman och diplomat. Är mest känd för slaget vid Kölleryds hed då han ska ha offrat sitt eget liv för att rädda danske kungen Kristian IV.

## **Erik XIV.**

[1533–1577] Svensk kung mellan 1560–1568. Var son till Gustav Vasa och avsattes sedan brodern Johan III gjort uppror. Förgiftades med arsenik efter nio års fångenskap.

## **Fot.**

Längdmått. En fot motsvarar 29,6 cm.

## **Gustaf II Adolf.**

[1594–1632] Svensk kung från 1611 till sin död 1632. Grundlade det svenska stormaktsväldet genom en serie erövringskrig. Betraktas av många som en av världshistoriens främsta fältherrar. Dödades under slaget vid Lützen den 6 november 1632.

## **Hästesko Henriksson, Jacob.**

[död 1567] Svenskt riksråd och militär. Började karriären som framgångsrik ämbetsman i Finland och var bland annat härads-

hövding. Fick år 1565 befälet över svenska armén men förlorade sitt enda stora slag, vid Axtorna samma år.

### ***Hertig Johan av Östergötland.***

[1589–1618] Svensk prins samt hertig av Finland, Åland och Östergötland. Lät bygga gården Motala hus och slottet Johannisborg.

### ***Carl XI.***

[1655–1697] Blev svensk kung vid 5 års ålder 1660 under namnet Karl XI, men tog inte tronen i besittning förrän 1672. Gjorde omfattande insatser för att återupprätta svenska armén och flottan. Tog också initiativet till en centralisering av den svenska staten. Var också ansvarig för den försvenskning som genomfördes i de tidigare danska delarna av riket.

### ***Christian IV.***

[1577–1648] Kristian var kung över Norge och Danmark från 1588 till sin död 1648. Är mest känd för sina militära misslyckanden, bland annat Kalmarkriget 1611–1613 och Trettioåriga kriget.

### ***Phrygius, Sylvester Johannis.***

[1572–1628] Svensk kyrkoman och poet. Är mest känd som den allra förste kyrkoherden i Göteborg.

### ***Ranzow, Daniel.***

[1529–1569] Dansk fältherre och befälhavare över Varbergs slott. Är mest känd för en framgångsrik räd in i Östergötland under 1567–1568.

***Starbäck, Carl Georg.***

[1828–1885] Svensk historiker, lärare och författare. Var en av sin tids mest kända populärhistoriker och kan beskrivas som 1800-talets version av Herman Lindqvist. Han är mest känd för det stora verket ”Berättelser ur den svenska historien” som kom ut i 11 delar mellan 1860-1875.

***Ulrika Eleonora.***

[1688–1741] Svensk drottning som regerade i Sverige från 1719 till 1720. Var dotter till Karl XI och syster till Karl XII. Hennes make Fredrik [1676–1751] tog över tronen år 1720.

# Fler böcker: E-boksforlaget.se

*Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se*

*Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.*

*Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.*

*Här är några exempel på titlar:*

## **Klassiska deckare**

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"

- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulla patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

## **Arkeologi**

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

## Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

## Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

## Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"



- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

## Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

## Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)